

Філософія

УДК 316.4:2-1:004.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17255861>

**Цифрове переосмислення сакрального:
трансформація сімейних і релігійних практик у ХХІ столітті**

Добродум Ольга Вікторівна,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри журналістики та реклами

Державного торговельно-економічного університету

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

Прийнято: 19.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

***Анотація:** Стаття присвячена дослідженню впливу процесів цифровізації на трансформацію цінностей і практик у релігійній та сімейній сферах, на сімейне духовне виховання, ритуальні практики та збереження релігійної ідентичності. У роботі аналізуються механізми адаптації релігійних організацій до цифрового середовища, трансформація сімейних відносин під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, а також взаємодія між релігійними цінностями та новими формами сімейної організації в цифрову епоху. Цифровізація не просто додає нові інструменти до існуючих практик, але якісно перетворює самі основи функціонування релігійних і сімейних структур.*

Мета статті - проаналізувати вплив цифрової трансформації на сакральні смисли, сімейну релігійність та ритуальні практики. Дослідження базується на міждисциплінарному підході, що включає релігієзнавчий,

соціологічний та антропологічний. Виявлено основні тенденції цифрової трансформації релігійних і сімейних практик, визначено виклики, можливості, що виникають у процесі адаптації до цифрової реальності, та перспективи для релігійних інституцій і самих сімей. Цифровізація радикально трансформує релігію та сім'ю, створюючи нові форми взаємодії та вимагаючи адаптації традиційних цінностей і практик. Релігійні практики стають більш доступними завдяки онлайн-платформам, але втрачають частину своєї традиційної спільноти. Сім'ї отримують нові інструменти для комунікації та виховання, але стикаються з викликами, пов'язаними з цифровою залежністю та нерівністю.

Сім'я в епоху цифровізації переживає трансформацію комунікативних практик, форм дозвілля та способів підтримання родинних зв'язків. Одним із ключових аспектів взаємодії цифровізації релігії та сім'ї є трансформація процесів релігійної соціалізації. Цифрові технології створюють нові можливості для релігійного виховання в сім'ї, але також породжують виклики для передачі релігійних цінностей між поколіннями.

Ключові слова: трансформація сімейних та релігійних практик, сакральне, цифровізація, релігія, сім'я, віртуальна релігійність, цифрова сім'я.

The Digital Reimagining of the Sacred: The Transformation of Family and Religious Practices in the 21st Century

Olga Dobrodum,

doctor of philosophical sciences, professor,
professor of the Department of Journalism and Advertising
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

Abstract: *The article is dedicated to researching the impact of digitalization processes on the transformation of values and practices in the religious and family spheres, on family spiritual education, ritual practices, and the preservation of religious identity. The paper analyzes the mechanisms of adaptation of religious organizations to the digital environment, the transformation of family relationships under the influence of information and communication technologies, and the interaction between religious values and new forms of family organization in the digital age. Digitalization doesn't just add new tools to existing practices; it qualitatively transforms the very foundations of how religious and family structures function.*

The aim of the article is to analyze the impact of digital transformation on sacred meanings, family religiosity, and ritual practices. The study is based on an interdisciplinary approach that includes religious studies, sociological, and anthropological perspectives. The main trends in the digital transformation of religious and family practices have been identified, the challenges and opportunities arising in the process of adapting to digital reality have been determined, and the prospects for religious institutions and families themselves have been outlined. Digitalization is radically transforming religion and family, creating new forms of interaction and demanding the adaptation of traditional values and practices. Religious practices are becoming more accessible thanks to online platforms, but they are losing some of their traditional community. Families are gaining new tools for communication and parenting, but are facing challenges related to digital addiction and inequality.

In the digital age, the family is undergoing a transformation in communication practices, forms of leisure, and ways of maintaining family ties. One of the key aspects of the interaction between the digitalization of religion and the family is the transformation of religious socialization processes. Digital technologies create new

opportunities for religious education within the family, but they also pose challenges for the intergenerational transmission of religious values.

Keywords: *transformation of family and religious practices, sacred, digitalization, religion, family, virtual religiosity, digital family.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство переживає період інтенсивної цифрової трансформації, яка стосується всіх сфер людської життєдіяльності. Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю осмислення того, як релігійні спільноти та сім'ї можуть адаптуватися до нової цифрової реальності, зберігаючи при цьому свою ідентичність і місію. Ігнорування цих процесів може призвести до загострення кризи традиційних інститутів, деградації сімейних стосунків та послаблення механізмів духовної спадкоємності.

Особливу актуальність проблема набуває в контексті глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19 та російсько-українська війна, яка прискорила процеси цифровізації та продемонструвала як можливості, так і обмеження віртуальних форм релігійного та сімейного взаємодії. Швидкий розвиток цифрових технологій створює нову інформаційно-комунікаційну реальність, суттєво змінюючи способи передачі духовних цінностей. Інтернет, соціальні мережі, штучний інтелект (ШІ) та віртуальна реальність змінюють способи взаємодії людей з релігійними практиками та сімейними цінностями.

Цифровізація створює як нові можливості для зміцнення релігійних і сімейних зв'язків, так і ризики, пов'язані з втратою традиційних форм взаємодії. Наприклад, віртуальні релігійні служби та онлайн-сімейні комунікації розширюють доступ до духовних і соціальних ресурсів, але можуть послаблювати відчуття спільноти та емоційної близькості. Сьогодні цифрова реальність не просто доповнює повсякденність, але активно формує її, змінюючи способи спілкування, дозвілля, навчання і навіть сприйняття

світу. Сім'я, будучи первинним агентом соціалізації та трансляції релігійних переконань, стикається з безпрецедентними викликами та трансформаціями під впливом цифрового середовища. Ці зміни не обмежуються зміною способів комунікації чи дозвілля; вони торкаються самої структури сімейних відносин, ієрархії авторитетів, формування ідентичності та характеру релігійної практики.

В умовах стрімкої цифровізації традиційні цінності та практики релігії і сім'ї зазнають глибокої трансформації. З одного боку, технології відкривають нові способи комунікації, створення та підтримання ціннісних і духовних зв'язків; з іншого - вони породжують ризики втрати «живих» соціальних практик і духовної глибини. Це ставить перед наукою та суспільством найважливіші завдання. Які механізми впливу цифрових форматів (онлайн-спільноти, стрімінг богослужінь) на релігійну ідентичність та практики? Як цифрові формати змінюють дитячо-батьківські стосунки та сімейні традиції? Які виклики та можливості супроводжують перехід релігії та сім'ї в цифровий простір для практики та збереження цінностей? Ці питання пов'язані з важливими науковими завданнями: переосмисленням соціалізації, адаптацією інститутів, рецепцією духовності на фоні технологічних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження впливу цифровізації на релігію та сім'ю охоплюють широкий спектр дисциплін. В галузі релігієзнавства вчені, такі як Х. Кемпбелл, підкреслюють, що цифрові технології створюють нову форму релігійності - «цифрову релігію», яка характеризується віртуальними громадами та онлайн-практиками [1]. Інші дослідники, наприклад, П. Чейн, вказують на роль соціальних мереж у популяризації релігійного контенту, але також відзначають ризик поширення дезінформації та спрощення духовних вчень [2].

В контексті сімейних досліджень, такі як робота Д. Бойда, акцентують увагу на впливі цифрових технологій на сімейні комунікації. Водночас, роботи

С. Лівінгстон показують, що цифрові технології надають сім'ям нові інструменти для навчання та виховання дітей, але вимагають від батьків цифрової грамотності [3]. Сучасні дослідження Х.Кемпбел і Т.Хатчингс виділяють кілька ключових напрямків: цифрова релігійність як новий феномен, трансформація сімейної релігійності під впливом медіа, конфлікт поколінь у цифровому релігійному вихованні [1; 4].

Теоретичною основою дослідження виступає концепція соціальної трансформації, розроблена П. Штомпкою, яка розглядає соціальні зміни як комплексний процес, що включає структурні, культурні та агентні компоненти. Сучасні наукові праці (наприклад, роботи М. Кастельса, З. Баумана, Ю. Харарі) широко висвітлюють глобальні зміни, що вносяться цифровими технологіями, торкаючись питань трансформації ідентичності, характеру соціальних зв'язків та етичних дилем [5]. С. Холлоуей і Г. Валентайн досліджували трансформацію дитинства під впливом цифрових технологій [6]. Цифрові технології розглядаються не як зовнішній фактор впливу, а як елемент інституційного середовища, який одночасно формується і формує соціальні практики. Квіан Ю. виділяє три рівні впливу: мікропросоціальний, функціональний і символічний, де цифрові платформи змінюють рутинні сімейні практики, ритуали і створюють нові форми близькості [7].

На наш погляд, варто також згадати і джерела, які акцентують на цифровій трансформації сімейних практик у ХХІ столітті, включаючи релігійні аспекти, міжпоколіннєву комунікацію та вплив технологій на інтимність і ритуали: К.Баррі, Дж.Бартковський, Т.Гаверда займалися дослідженням міжпоколіннєвих моделей цифрової комунікації в сім'ї та як вони змінюють релігійні та емоційні зв'язки [8], К.Балліс, О.Мартін та С.Йохемс здійснювали соціологічний аналіз того, як цифрові практики трансформують сімейні норми, включаючи релігійні ритуали, автономію дітей та батьківський контроль [9], А.МакДональд, М.Гулден та К.Твамлі ввели

поняття “platformised relationality” про те, як цифрові платформи змінюють інтимність, турботу та релігійні практики в родині [10], а Ц.Фу та Ю.Чжан проаналізували, як цифрові ресурси в сім’ї впливають на емоційний розвиток дітей, включаючи релігійні та освітні практики [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури виявляє кілька нерозв’язаних аспектів проблеми: супутні трансформації сім’ї та релігії в цифровому просторі, вплив цифровізації на міжпоколінські сім’ї та передачу релігійних цінностей, роль цифрових технологій у формуванні нового розуміння ритуалу та практики, аспекти взаємодії цифрової культури з сімейним духовним життям, роль релігійних інституцій у підтримці сім’ї в цифровому просторі та адаптації міжпоколінської духовної трансляції, специфіка сімейної цифрової релігійності, довгостроковий вплив цифровізації на трансляцію релігійних цінностей.

Також досі невирішеними аспектами проблематики є онтологічний статус цифрового сакрального, декомпозиція інституційної релігійності у сім’ї, цифрова релігійна соціалізація дітей, алгоритмічна етика в родинному духовному житті, гібридизація ритуалів і трансформовані сімейні обряди, постінтимність і цифрова віра.

Мета статті - проаналізувати вплив цифрової трансформації на сакральні смисли, сімейну релігійність та ритуальні практики, виявити нові форми духовного досвіду та їхню соціальну і культурну легітимацію в умовах постсекулярного суспільства.

Завданнями статті є: теоретично осмислити концепт "цифрового сакрального" у контексті медіатизації віри, приватної релігійності та сімейних комунікацій, проаналізувати трансформацію релігійних практик у сім’ї (домашні обряди, онлайн-літургії, цифрові молитви, алгоритмічне управління віруваннями), дослідити вплив цифрових платформ на міжпоколіннєву

духовну взаємодію, роль соціальних мереж у формуванні вірувань дітей та цифрових "духовних наставників", визначити нові формати сімейної релігійності (гібридні ритуали, візуалізація віри у цифровому контенті, сакралізація медіаобразів), виявити ознаки переосмислення сакрального простору (поява цифрових святих, меметичних символів віри, алгоритмічних оберегів).

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрова революція XXI століття кардинально змінила всі сфери людського життя, не залишивши без уваги і такі консервативні інститути, як релігія і сім'я. Традиційні форми релігійної практики стикаються з необхідністю адаптації до віртуального простору, де формуються нові моделі духовного спілкування та релігійного досвіду. Сім'я як базовий соціальний інститут переживає глибокі трансформації, пов'язані зі зміною комунікативних практик, форм дозвілля та способів підтримання родинних зв'язків.

Цифрові технології кардинально змінили характер внутрісімейного спілкування та способи підтримання родинних зв'язків. Месенджери та відеодзвінки дозволяють сім'ям залишатися на зв'язку незалежно від географічної відстані, створюючи нові форми близькості та присутності. Соціальні мережі стають простором для спільного створення сімейної історії через обмін фотографіями, відео та спогадами [13].

Цифрові технології значно впливають на процеси соціалізації дітей та формування дитячо-батьківських відносин. Батьки стикаються з новими викликами цифрового виховання, включаючи контроль екранного часу, забезпечення безпеки в інтернеті та формування цифрової грамотності у дітей. Освітні додатки та онлайн-платформи розширюють можливості сімейного навчання та розвитку дітей. Однак надмірне використання цифрових пристроїв може негативно впливати на якість сімейного часу та глибину міжособистісного спілкування. Феномен "цифрового аутизму" - занурення у

віртуальний світ на рахунок реального спілкування - стає серйозною проблемою сучасних сімей.

Цифрові технології сприяють виникненню нових моделей сімейної організації та трудових відносин. Віддалена робота та гнучкий графік дозволяють батькам більше часу проводити з дітьми та активніше брати участь у сімейному житті. Цифрові платформи для пошуку нянь, репетиторів та інших послуг трансформують систему сімейного аутсорсингу. Онлайн-знайомства змінюють традиційні способи формування сімейних пар, розширюючи географічні та соціальні межі пошуку партнера. Додатки для планування сімейного бюджету та управління домашнім господарством сприяють більш ефективній організації сімейного життя.

Цифрові технології відкривають нові можливості для релігійного виховання в родині, надаючи доступ до різноманітних освітніх ресурсів та інтерактивних матеріалів. Сім'ї можуть брати участь в онлайн-богослужіннях, вивчати священні тексти за допомогою спеціалізованих додатків і спілкуватися з одновірцями через соціальні мережі. Віртуальні паломництва та 3D-тури по святих місцях дозволяють сім'ям спільно вивчати релігійну історію та традиції. Онлайн-курси та вебінари з релігійної тематики роблять богословську освіту більш доступною для батьків, які бажають поглибити свої знання для ефективного релігійного виховання дітей [14].

Цифровий простір характеризується високим ступенем плюралізму та конкуренції ідей, що створює виклики для традиційних релігійних цінностей у сімейному контексті. Діти та підлітки отримують доступ до широкого спектру світоглядних концепцій через інтернет, що може суперечити сімейним релігійним переконанням. Соціальні мережі та медіаконтент часто пропагують цінності, несумісні з традиційними релігійними нормами. Батьки стикаються з необхідністю захисту дітей від контенту, що суперечить їхнім релігійним переконанням, при одночасному забезпеченні свободи інформаційного

пошуку. Цифрові технології можуть сприяти формуванню індивідуалістичних установок, які вступають у конфлікт з колективістськими цінностями багатьох релігійних традицій. Сімейні релігійні проекти, такі як створення цифрових архівів сімейної духовної історії або участь в онлайн-благодійності, сприяють зміцненню релігійної ідентичності та сімейних зв'язків. Сімейні молитви можуть включати використання релігійних додатків та онлайн-ресурсів. Вивчення священних текстів доповнюється цифровими коментарями та інтерактивними матеріалами. Релігійні свята та обряди отримують новий вимір через використання цифрових технологій для їх організації та проведення.

Цифрові платформи дозволяють релігійним родинам знаходити однодумців і створювати спільноти за інтересами. Цифровізація релігії та сім'ї впливає на форми соціальної солідарності та суспільної інтеграції. Віртуальні релігійні громади можуть як зміцнювати, так і послаблювати традиційні форми соціального зв'язку. З одного боку, цифрові технології розширюють можливості для створення транснаціональних релігійних мереж і підтримання зв'язків між одновірцями. З іншого боку, віртуалізація релігійного досвіду може призводити до послаблення локальних громадських зв'язків [15].

Цифровізація призводить до демократизації доступу до релігійного знання та сімейних порад, що змінює роль традиційних авторитетів. Релігійні лідери стикаються з конкуренцією з боку онлайн-проповідників та впливових блогерів. Батьки конкурують з цифровими джерелами інформації за вплив на дітей. Поява нових цифрових авторитетів - релігійних блогерів, YouTube-проповідників, інфлюенсерів у сфері сімейних відносин - створює альтернативні джерела морального керівництва. Це може як збагачувати релігійний і сімейний досвід, так і створювати конфлікти між традиційними та цифровими авторитетами.

Цифровізація сприяла поширенню онлайн-форм богослужінь, відео-проповідей, духовних мобільних додатків. Сім'я отримала можливість брати участь у релігійному житті незалежно від місця перебування, однак виникає ризик поверхневого сприйняття релігії як інформаційного продукту. Діти та підлітки споживають духовний контент не від батьків, а через TikTok або YouTube, більше того, формується нова медіаплатформа релігійної соціалізації, де авторитетами стають «інфлюенсери віри». Батьки втрачають монополію на духовне виховання і повинні шукати нові способи комунікації. У цифровому просторі виникають нові питання: наскільки допустимі онлайн-сповіді чи «віртуальне причастя»? Як дотримуватися конфіденційності в духовних чатах? Чи може Zoom замінити живий контакт з суспільством? Вектори цифрової трансформації сакрального продемонстровані нами у таблиці 1, зважаючи та враховуючи такі параметри, як вектори трансформації, сімейні та цифрові практики, а також цифрові медіаплатформи.

Таблиця 1.

Вектори цифрової трансформації сакрального

Вектор трансформації	Сімейні практики	Релігійні практики	Цифрові медіа-платформи
Віртуалізація присутності	Онлайн-сімейні зустрічі, Zoom-свята	Стрімінг богослужінь, віртуальні паломництва	Zoom, YouTube, Facebook Live
Алгоритмізація ритуалів	Автоматизоване планування подій	Розклад молитов, нагадування про пости	Google Calendar, церковні апи
Гейміфікація досвіду	Сімейні челенджі, TikTok-ритуали	Релігійні вікторини, мобільні додатки	TikTok, Bible App, Muslim Pro
Архівізація пам'яті	Цифрові фотоальбоми, родинні хмари	Оцифрування літургій, цифрові архіви	Google Photos, Archive.org
Платформізація авторитету	Батьківські блоги, інфлюенсери сім'ї	Церковні акаунти, онлайн-проповідники	Instagram, Telegram, Patreon

Джерело: власна розробка автора

Церква та інші конфесії активно адаптують цифрові ресурси: створюють сімейно-духовні марафони, батьківські школи, онлайн-Біблії, причому особливо ефективними ці інструменти стали в умовах пандемії COVID-19.

Святкування Різдва або Пасхи все частіше проходить в онлайн-режимі: з одного боку це забезпечує участь усіх членів, з іншого - знижує ритуальну глибину, особливо серед молоді. В розсіяних сім'ях і діаспорах цифрові засоби стають основним способом збереження конфесійної ідентичності. Прямі трансляції з рідного храму, онлайн-консультації зі священниками, віртуальні суботи - все це формує «цифровий прихід» родини.

Месенджери, такі як WhatsApp, і відеозвінки через Zoom, Google Meet або Microsoft Teams дозволяють підтримувати зв'язок з родичами, які живуть на відстані - це особливо важливо для сімей, розділених міграцією або професійними обов'язками. Батьки стикаються з необхідністю контролювати час, проведений дітьми в інтернеті, і захищати їх від небажаного контенту, такого як насильство чи дезінформація. Водночас цифрові технології надають доступ до освітніх ресурсів, які можуть сприяти розвитку дітей. Наприклад, платформи, такі як Khan Academy або Coursera, пропонують курси, які сім'ї можуть використовувати для спільного навчання. На наше переконання, типологія цифрового сакрального може бути ілюстрована такими параметрами, як: тип сакрального, опис трансформації, приклад цифрової практики та потенційна локалізація в Україні (див. таблицю 2).

Таблиця 2.

Типологія цифрового сакрального

Тип сакрального	Опис трансформації	Приклад цифрової практики	Потенційна локалізація в Україні
Домашнє сакральне	Ритуали, пов'язані з родинним циклом	Онлайн-хрестини, цифрові обереги	Відео-благословення на Viber
Літургічне	Колективні релігійні дії	Стрімінг літургії, Zoom-молитви	Онлайн-служби ПЦУ
Меморіальне	Пам'ять про предків, обряди вшанування	Цифрові некрологи, віртуальні кладовища	Меморіальні сайти, Facebook-пам'ять
Етичне	Ціннісні орієнтири, моральні норми	Цифрові кампанії проти насильства	#ДійПротиЗла, Instagram-етика

Міфологічне	Перекази, легенди, сакральні наративи	Анімовані TikTok-версії біблійних історій	YouTube-канали з казками
-------------	---------------------------------------	---	--------------------------

Джерело: власна розробка автора

Віртуальна реальність і метавсесвіти відкривають нові можливості для сімейної взаємодії. Сім'ї можуть збиратися у віртуальних просторах для спільних заходів, таких як свята чи ігри. Однак це піднімає питання про автентичність таких взаємодій і їх вплив на емоційні зв'язки. Багато релігійних організацій пропонують онлайн-курси з сімейної етики, шлюбу та виховання дітей, активно використовуючи цифрові платформи для консультування сімей з питань духовного виховання. Соціальні мережі також змінили уявлення про сімейну приватність. Публікація сімейних фотографій або обговорення особистих питань в інтернеті може суперечити релігійним принципам скромності. Водночас такі платформи дозволяють сім'ям ділитися своїм досвідом віри, зміцнюючи релігійну ідентичність.

Цифровізація надає безліч переваг для релігії та сім'ї. Технології роблять релігійні практики та сімейні зв'язки більш доступними, гнучкими та інклюзивними. Вони дозволяють долати географічні та соціальні бар'єри, зміцнюючи глобальні релігійні та сімейні громади. Наприклад, онлайн-платформи дозволяють родинам та релігійним громадам підтримувати зв'язок в умовах глобальної мобільності. Цифрове середовище сприяє поширенню дезінформації, яка може спотворювати релігійні вчення або сімейні ідеали. Віртуальна реальність і метавсесвіти відкривають нові горизонти для сімейної взаємодії. Наприклад, сім'ї можуть збиратися у віртуальних просторах для спільних заходів, таких як свята або ігри. Цифровізація вимагає від батьків нових компетенцій, включаючи цифрову грамотність і здатність балансувати між онлайн- та офлайн-життям. Соціальні мережі, месенджери та відеодзвінки дозволяють підтримувати зв'язок з родичами, які живуть на відстані. Це особливо важливо для сімей, розділених міграцією або роботою.

Багато релігійних організацій пропонують онлайн-курси з сімейної етики, шлюбу та виховання дітей. Такі програми допомагають сім'ям інтегрувати духовні принципи в повсякденне життя. Наприклад, християнські, мусульманські та юдейські громади активно використовують цифрові платформи для консультування сімей з питань шлюбу та виховання. Часте використання технологій може послаблювати особисті зв'язки та підривати традиційні цінності. Крім того, цифрове середовище часто сприяє поширенню дезінформації, яка може спотворювати релігійні вчення або сімейні ідеали. Важливо розробляти стратегії, які дозволять зберегти баланс між традиціями та інноваціями. Традиційно сім'я виступала основною клітиною релігійної соціалізації. Через сімейні обряди (хрещення, вінчання) відбувалося включення індивіда в релігійну громаду. Однак у цифрову епоху ця модель підлягає деконструкції [16].

Віртуалізація релігійного життя призводить до появи нових феноменів: багато релігійних сімей у США використовують Zoom для спільних молитов, віртуальні пасхальні служби та іфтари стають новою нормою. В православних сім'ях з'являються "цифрові червоні кути" – планшети з іконами та молитвами. Мусульмани використовують додатки з кіблою та часами намазу. Формуються унікальні феномени: соціальні мережі як місця паломництва (сторінки померлих родичів стають цифровими вівтарями), гейміфікація релігійного досвіду (додатки типу "Bible Quiz" перетворюють вивчення священних текстів на квест). У таблиці 3 нами було здійснено спробу порівняння традиційних і цифрових релігійних практик шляхом співставлення параметрів, традиційних та цифрових практик з певними коментарями.

Таблиця 3.

Порівняння традиційних і цифрових релігійних практик

Параметр	Традиційна практика	Цифрова практика	Коментар
----------	---------------------	------------------	----------

Просторовість	Фізична присутність	Віртуальна участь	Деконструкція сакрального простору
Темпоральність	Літургійний календар	Асинхронний доступ	Розмивання ритуального часу
Авторитет	Священик, старші	Цифрові інфлюенсери, алгоритми	Переосмислення джерел легітимності
Інтерактивність	Обмежена, ритуальна	Коментарі, реакції, лайки	Нові форми участі
Трансляція знання	Усна/письмова традиція	Відео, подкасти, меми	Медіація сакрального через цифрове

Джерело: власна розробка автора

Цифрова епоха ставить серйозні виклики традиційному релігійному життю сім'ї. Одним із ключових є розфокусування уваги та фрагментація релігійної практики. Це часто призводить до скорочення часу, виділеного для спільних релігійних ритуалів, таких як спільна молитва, читання священних текстів або духовні бесіди. Кожен член родини може зануритися у свою унікальну цифрову "бульбашку", що сприяє створенню "паралельних світів" і індивідуалізації віри. Спільні точки дотику в релігійному досвіді, які раніше формувалися в спільній практиці, можуть слабшати, оскільки кожен споживає свій власний, часто персоналізований, духовний контент [17].

Іншим серйозним викликом є поширення дезінформації та ризик радикалізації. Сектантські рухи, агресивні ідеології та хибні вчення знаходять у мережі благодатний ґрунт для поширення, створюючи загрозу для духовного здоров'я окремих членів родини та всієї її основи. Виникають і нові етичні та моральні дилеми, пов'язані з кібербулінгом, формуванням цифрової залежності, доступністю неприйняттого контенту (наприклад, порнографії), а також складними питаннями етики ШІ. Нарешті, спостерігається зниження ролі традиційного авторитету духовних лідерів, що може послаблювати вплив усталених релігійних авторитетів і інститутів у сімейному житті.

Попри численні виклики, цифровізація відкриває і безпрецедентні можливості для релігійного життя сім'ї та зміцнення віри, які можуть бути активно використані для адаптації та розвитку. Перш за все, це підвищення

доступності релігійної освіти та інформації. Інтернет надає широкий спектр онлайн-лекцій, курсів, вебінарів, електронних бібліотек і ресурсів для вивчення священних текстів, що розширює освітні можливості для всіх членів родини, незалежно від їхнього місцезнаходження чи фізичних обмежень. Цифрові платформи сприяють зміцненню громад і розвитку міжрелігійного діалогу. Онлайн-молитви, трансляції богослужінь, віртуальні збори та конференції дозволяють членам громад залишатися на зв'язку, підтримувати один одного та долати географічні бар'єри, створюючи ефект "розширеного присутності" церкви в житті віруючих. Створюються глобальні релігійні спільноти, що сприяють взаєморозумінню та діалогу між різними традиціями, що раніше було вкрай ускладнено [18].

Розвиваються нові форми місіонерства та соціального служіння. Цифрові технології також можуть активно підтримувати сімейні цінності. Нарешті, цифровізація сприяє збереженню та передачі релігійних традицій. Цифрові архіви, віртуальні музеї та тури по святих місцях дозволяють новим поколінням ознайомитися з історією та спадщиною своєї віри, роблячи їх більш доступними та привабливими. Серед ключових трансформацій можна відзначити позитивні (доступ до глобальних релігійних ресурсів, нові форми міжпоколіннього діалогу, гнучкість релігійних практик) та негативні (ерозія традиційних ритуалів, комодифікація сакрального, цифрова нерівність у релігійній сфері).

Цифрові технології також трансформують процеси релігійної освіти та духовного керівництва. Онлайн-курси теології, віртуальні бібліотеки релігійної літератури, мобільні додатки для вивчення священних текстів розширюють доступ до релігійного знання і роблять його більш персоналізованим. Соціальні мережі, месенджери, відеоконференції забезпечують постійний зв'язок і можливість індивідуального духовного керівництва. Аналіз контенту релігійних соціальних мереж виявляє три

основних типи релігійної комунікації в цифровому середовищі: інформаційну (поширення релігійної інформації та новин), освітню (релігійне навчання та просвітництво) і пасторську (духовне керівництво та підтримка) [19].

Цифрові технології мають глибокий вплив на процеси соціалізації дітей та формування дитячо-батьківських відносин. Сучасні батьки стикаються з необхідністю "цифрового батьківства" - нової форми виховання, яка включає управління екранним часом, забезпечення цифрової безпеки та формування цифрової грамотності у дітей.

Одним із ключових аспектів взаємодії цифровізації релігії та сім'ї є трансформація процесів релігійної соціалізації. Цифрові технології створюють нові можливості для релігійного виховання в сім'ї, але також породжують виклики для передачі релігійних цінностей між поколіннями. Особливу роль у релігійній соціалізації відіграють сімейні цифрові практики: спільна участь в онлайн-богослужіннях, вивчення релігійних текстів за допомогою мобільних додатків, створення сімейних релігійних блогів [20].

Цифрові технології сприяють виникненню нових моделей сімейної організації, які характеризуються більшою гнучкістю та адаптивністю до змінюваних умов життя. Віддалена робота дозволяє батькам більш активно брати участь у сімейному житті та вихованні дітей, створюючи передумови для формування більш егалітарних гендерних ролей у сім'ї. Цифровізація релігії та сім'ї призводить до значних змін у системі цінностей, які можна класифікувати за кількома напрямками: трансформація поняття авторитету, зміна концепції приватності, трансформація часових і просторових рамок та індивідуалізація релігійного та сімейного досвіду [21].

Висновки і подальші перспективи в цьому напрямку. Цифровізація радикально трансформує релігію та сім'ю, створюючи нові форми взаємодії та вимагаючи адаптації традиційних цінностей і практик. Релігійні практики стають більш доступними завдяки онлайн-платформам, але втрачають частину

своєї традиційної спільноти. Сім'ї отримують нові інструменти для комунікації та виховання, але стикаються з викликами, пов'язаними з цифровою залежністю та нерівністю.

Сім'я в епоху цифровізації переживає трансформацію комунікативних практик, форм дозвілля і способів підтримання родинних зв'язків. Адаптація релігійних і сімейних інститутів до цифрового середовища відбувається за різними моделями, які визначаються поєднанням культурних, соціальних і технологічних факторів. Процеси цифровізації релігії та сім'ї взаємопов'язані і взаємно впливають один на одного, особливо в сфері релігійної соціалізації та передачі цінностей між поколіннями. Цифровізація породжує нові форми соціальної нерівності - цифрову нерівність, яка може посилювати традиційні форми релігійної та соціальної стратифікації.

Основні проблеми включають: комодифікацію сакрального (платні онлайн-сповіді), кризу автентичності релігійного досвіду, цифрову нерівність у доступі до духовних ресурсів. Цифровізація створює парадоксальну ситуацію: руйнуючи традиційні форми релігійної сімейності, вона одночасно породжує нові гібридні практики. Подальші дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі практик різних конфесій, а також на розробці етичних принципів цифрової релігійної взаємодії в сім'ї.

Серед перспективних напрямків подальших досліджень можна відзначити довгостроковий вплив цифровізації на релігійну ідентичність, розробку етичних стандартів цифрової релігійності, порівняльні дослідження в різних конфесіях довгострокових ефектів залучення в цифрові сімейні та релігійні практики, методики інтеграції цифрових ритуалів з офлайн-практиками для зміцнення міжпоколінських зв'язків, цифрові платформи як просторово-семантичні середовища передачі культурних наративів, етичні та технологічні бар'єри в використанні служб III та метавсесвітів у релігійній та сімейній комунікації.

Список використаних джерел

1. Campbell H., Bellar W. *Digital Religion: The Basics*. London: Routledge, 2023. – 178 p.
2. Cheong, P. H. Authority // *Digital Religion: Understanding Religious Practice in Digital Worlds*: monograph / edited by H. A. Campbell, R. Tsuria. 2nd ed. Oxfordshire : Routledge, 2022. – P. 87–102.
3. Livingstone S., Blum-Ross A. *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2022. 288 p.
4. Hutchings T. *Creating Church Online: Ritual, Community and New Media*. London: Routledge, 2017. 240 p.
5. Bauman Z. Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds. *Theory, Culture & Society*. 2003. Vol. 20, No. 2. P. 43–57.
6. Holloway S.L., Valentine G. *Cyberkids: Children in the Information Age*. London: RoutledgeFalmer, 2003. 224 p.
7. Qian Y., Hu Y. The Digitalization of Family Life: A Multilevel Conceptual Framework. *Journal of Marriage and Family*. 2024. Vol. 86, No. 5. P. 1160–1183.
8. Barrie, C.K., Bartkowski J.P., and Haverda T. The Digital Divide among Parents and Their Emerging Adult Children: Intergenerational Accounts of Technologically Assisted Family Communication. *Social Sciences*, vol. 8, no. 3, 2019, article 83.
9. Balleys C., Martin O., Jochems S. Contemporary Families and Digital Practices: Which Adjustments for Which Norms? *Enfances Familles Générations*, no. 31, 2018.
10. McDonald, A., Golden, M., & Twamley, K. *How digital technologies become embedded in family life across generations: Scoping the agenda for researching 'platformised relationality'* Families, Relationships and Societies, 2024, 13(2), pp.164–185.

11. Fu, Q., & Zhang, Y. *Children's Development in the Digital Age: Impact of Technology, Family, and Pandemic on Education and Well-being*. *Early Child Development and Care*, 2024. vol. 194, no. 13–14, pp. 1245–1250.
12. Erstad O., Hegna Kristinn, Livingstone S., Negru-Subtirica O., and Stoilova M. How Digital Technologies Become Embedded in Family Life Across Generations: Platformised Relationality. *Families, Relationships and Societies*, vol. 13, no. 2, 2024, pp. 164–180.
13. Yan Li. Children's Development in the Digital Age: Impact of Technology, Family, and Pandemic on Education and Well-being. *Early Child Development and Care*, vol. 194, no. 13–14, 2024, pp. 1245–1250.
14. Larsen E. *Cyberfaith: How Americans Pursue Religion Online*. Washington: Pew Internet & American Life Project, 2004. 46 p.
15. Livingstone S., Blum-Ross A. *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2022. 288 p.
16. *Digital Religion: Understanding Religious Practice in Digital Media* / eds. H. A. Campbell, R. Tsuria. 2nd ed. London : Routledge, 2021. 320 p.
17. Batista D. The Digital as Sacred Space: Exploring the Online Religious Dimension 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/377056416_The_Digital_as_Sacred_Space_Exploring_the_Online_Religious_Dimension (дата звернення: 19.07.2025).
18. Spadaro A. *Cybertheology: Thinking Christianity in the Era of the Internet*. New York: Fordham University Press, 2014. 192 p.
19. Family Online Safety Institute. Digital Families Report. Washington, 2023. URL: <https://www.fosi.org/> (дата звернення: 19.07.2025).
20. Horsfield P. *From Jesus to the Internet: A History of Christianity and Media*. Sussex: Wiley Blackwell, 2015. 328 p.